

ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565*

PROBLEMS IN ENFORCING THE LAW UNDER THE PREVENTION AND SUPPRESSION OF TORTURE AND ENFORCED DISAPPEARANCE ACT B.E. 2022

สุชาติวัฒน์ ณ์ภูประเสริฐ, บุษกร ปราบนศักดิ์ ไทยเสถียร*

Suchatwat Nadprasert, Busakorn Prabnasak Thaisatian

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น ประเทศไทย

Faculty of Law, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand

*Corresponding author E-mail: busapr@kku.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีทางกฎหมาย หลักการที่เกี่ยวข้อง และปัญหาจากการใช้บังคับกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหายที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันและเพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงพัฒนาบทกฎหมาย ตลอดจนระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์จากเอกสารเป็นสำคัญ ซึ่งมีการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักกฎหมายสากลและหลักกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบันจากหนังสือ ตำรา วารสาร เอกสารทางวิชาการทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยต่อไป จากการวิจัยพบว่า ประการแรกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 เป็นหลักกฎหมายที่มีความสอดคล้องกับหลักนิติธรรมซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีที่มีความสำคัญในการตรากฎหมาย ประการต่อมาพบว่าการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ ยังมีปัญหาหลายประการ เช่น การกำหนดบทนิยามที่ไม่ชัดเจน การตีความกฎหมาย การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ การกำหนดขอบเขตของการบังคับใช้กฎหมายกับลักษณะความผิดในฐานต่าง ๆ ที่ต้องพิจารณาความเหมาะสมในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องร่วมด้วยโดยเฉพาะมาตรา 22 และ 23 ของพระราชบัญญัตินี้ รวมถึงการขาดความรู้ของประชาชน เหล่านี้นำมาซึ่งข้อเสนอแนะของผู้วิจัย ในการเสนอให้มีการปรับปรุงบทนิยามบางส่วนให้มีความชัดเจน การกำหนดหลักเกณฑ์ทางปฏิบัติ เช่น กรณีการบันทึกภาพและเสียงระหว่างการจับกุม และการส่งเสริมความรู้แก่ประชาชน เหล่านี้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: ป้องกันและปราบปรามการทรมาน, การกระทำให้บุคคลสูญหาย, หลักนิติธรรม

Abstract

This research aims to study legal concepts, theories, related principles, and problems in enforcing laws regarding the Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearances that occur in the current situation and to propose suggestions for revising and improving the laws or related regulations for enforcing the law effectively. This study is qualitative research by using document analysis as the main focus, which is a comparative study of international legal principles

and current law enforcement from books, textbooks, journals, academic documents both domestically and internationally in order to reach conclusions and suggestions. Regarding this research, it is found that the Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance Act B.E. 2022 comply with the Rule of Laws which is a fundamental principle in order to enact the laws. In addition, it appeared that there are still cause various problems and obstacles under this law enforcement, such as an unclear definition of the provision, legal issues for unclear interpretations for certain sections, practical problems, as well as the problem of determining the practical scope of this law enforcement among different offensive base, especially in section 22 and 23 under this Act, including the acknowledgement of general people. These issues become the conclusions of this research for proposing to amend certain sections under this Act to be clearer, to establish guidelines for practical processes such as in the case of recording images and video during an arrest, and to promote knowledge for the public. Therefore, these improvements shall increase the competency of law enforcement more effectively.

Keywords: Prevention and Suppression of Torture, Enforced Disappearance, Rule of Law

บทนำ

ระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ประสบปัญหาวิกฤตศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมอันเนื่องมาจากการดำเนินขั้นตอนหรือกระบวนการยุติธรรมที่ขาดความโปร่งใส ขาดการตรวจสอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตั้งแต่กระบวนการต้นสายจนถึงปลายสาย หนึ่งในกระบวนการที่มักพบปัญหา ได้แก่ ขั้นตอนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน พบว่ามีการดำเนินการอันมิชอบด้วยกฎหมายเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงหรือเพื่อให้ผู้ซึ่งถูกกล่าวหาในคดียอมรับสารภาพหรือมีการจูงใจเพื่อให้ผู้ต้องหายอมรับสารภาพโดยวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายดังที่ปรากฏเป็นข่าวให้เห็นอยู่บ่อยครั้งตามสื่อหรือช่องทางการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์หรือสื่อผ่านโซเชียลมีเดีย อันเห็นได้ว่าการนำเสนอข่าวการกระทำของกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น พนักงานสอบสวนระดับผู้กำกับการทำให้ผู้ต้องหาเสียชีวิต (ฐานเศรษฐกิจดิจิทัล, 2565) ซึ่งเป็นการกระทำอันถือว่าเป็นเจตนาฆ่าโดยยอมนิ่งเห็นผล (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2565) หรือสารวัตรใช้ถุงดำคลุมศีรษะในการสอบสวนและใช้วิธีการทุบตีเพื่อให้ผู้ต้องหายอมรับสารภาพ หรือแม้แต่ในระหว่างการพิจารณาคดีมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาแล้วผู้ต้องหาถึงแก่ความตาย รวมถึงการที่มีบุคคลสูญหายไปอย่างไร้ร่องรอย เป็นต้น ปัจจุบันประเทศไทยให้ความสำคัญต่อกฎหมายระหว่างประเทศหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยหนึ่งในนั้นประเทศไทยได้ทำการภาคยานุวัติเข้าเป็นภาคีสมาชิกในอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี ทำให้อนุสัญญาดังกล่าวมีผลใช้บังคับในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 และกฎหมายระหว่างประเทศอีกฉบับได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการบังคับให้หายสาบสูญ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการตกลงเพื่อตั้งข้อสงวนในการให้สัตยาบันต่อไป ทำให้ข้อกำหนดต่าง ๆ มีผลให้รัฐต้องมีหน้าที่หลายประการเพื่อป้องกันปัญหาการซ้อมทรมานโดยเจ้าหน้าที่รัฐ และมีผลทำให้ประเทศไทยต้องออกกฎหมายอนุวัติการให้เป็นไปตามอนุสัญญาดังกล่าว ทั้งนี้จึงมีการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ขึ้นมาเพื่อใช้บังคับโดยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้มีผลบังคับเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2566

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่พระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้มีผลใช้บังคับ พบว่ามีปัญหาหลายประการในการปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องเป็นไปตามกฎหมายฉบับนี้ รัฐบาลจึงได้ออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ

ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการขอขยายระยะเวลาการบังคับใช้กฎหมายไปเป็นวันที่ 1 ตุลาคม 2566 สำหรับการบังคับใช้ใน 4 มาตราสำคัญ ซึ่งได้แก่ มาตรา 22 เกี่ยวกับการควบคุมตัว ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบจะต้องบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่จับและควบคุมตัว จนกระทั่งส่งตัวให้พนักงานสอบสวนหรือปล่อยตัวบุคคลดังกล่าว มาตรา 23 เกี่ยวกับการควบคุมตัว ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบต้องทำการบันทึกข้อมูลของผู้ถูกควบคุมตัว มาตรา 24 เกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลของผู้ถูกควบคุมตัว และมาตรา 25 เกี่ยวกับการไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ถูกควบคุมตัว กรณีอยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมาย ละเมิดต่อความเป็นส่วนตัว กรณีการเกิดผลร้ายต่อบุคคล หรือกรณีเป็นอุปสรรคต่อการสืบสวนสอบสวน

จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 99 คน ซึ่งนับเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร ทำการเข้าชื่อเพื่อเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร (ผู้ร้อง) ว่าพระราชกำหนด (พ.ร.ก.) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 พ.ศ. 2566 เพื่อขยายกำหนดระยะเวลาการมีผลใช้บังคับของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 มาตรา 22, 23, 24 และ 25 ซึ่งจากเดิมที่ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 120 วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป คือวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2566 ให้แก้ไขเป็น ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2566 เป็นต้นไป (ไทยพีบีเอส, 2566) ซึ่งอ้างเหตุความไม่พร้อมด้านงบประมาณ การจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ และขั้นตอนการปฏิบัติงานในการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ ไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยของสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ ตามเงื่อนไขในมาตรา 172 วรรคหนึ่งของรัฐธรรมนูญ ในอันที่จะสามารถออกเป็นพระราชกำหนดได้ กลุ่มผู้ร้องดังกล่าวจึงส่งความเห็นดังเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามความในรัฐธรรมนูญ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญมีมติเป็นเอกฉันท์ มีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย ผลการพิจารณาศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยว่าพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 พ.ศ. 2566 นี้ไม่ถือเป็นกรณีตามรัฐธรรมนูญมาตรา 172 วรรค 1 จึงทำให้พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 พ.ศ. 2566 ไม่มีผลบังคับมาแต่ต้น จึงมีผลเท่ากับไม่อาจจะเลื่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้ ย่อมจะต้องมีผลใช้บังคับตามที่ได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2566 ปัจจุบันพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวจึงมีผลใช้บังคับแล้วทุกมาตราโดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ อีกต่อไป

จากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในระดับประเทศ ที่ให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งมีหลักการในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนพื้นฐานและสอดคล้องกับหลักการทั่วไปในอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment : CAT) (พิชญาภักดิ์ คงสภาพกุล, 2565) และรวมถึงอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการบังคับให้หายสาบสูญ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance - CED) แม้จะมีการใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมาแล้ว แต่ในทางปฏิบัติก็เกิดปัญหาในหลายประการ เช่น ปัญหาการตีความกฎหมายที่ยังมีความไม่ชัดเจน ปัญหาเกี่ยวกับความพร้อมในการใช้เครื่องมือหรือปัญหาทางด้านบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว หรือแนวทางปฏิบัติร่วมกันของหน่วยงานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตลอดจนผลของการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เหล่านี้เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าวที่ควรจะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง ในส่วนของบทกฎหมายเพื่อให้เกิดความทันต่อยุคสมัยและสอดคล้องกับหลักการสากลของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการ

ลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี และสามารถพบข้อเสนอแนะที่ดีอันส่งผลให้มีการใช้บังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายและหลักการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย
2. เพื่อศึกษาปัญหาอันเนื่องมาจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำซึ่งมีผลให้บุคคลสูญหายที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบัน
3. เพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงบทกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการทำให้บุคคลสูญหายให้สามารถใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ผ่านหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ วารสาร เอกสารวิชาการทางอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการบังคับให้หายสาบสูญ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance - CED) ตลอดจนเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อนำมาสังเคราะห์และวิเคราะห์เปรียบเทียบอันนำมาสู่หลักการที่ควรนำมาใช้และควรแก้ไขกฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพในทางปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัย

สำหรับการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้หลักแนวคิดทฤษฎีที่เป็นสิ่งสำคัญ ตลอดจนหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการป้องกันปราบปรามการทรมานและการทำให้บุคคลสูญหายโดยได้ใช้หลักการดังกล่าวเพื่อวิเคราะห์ปัญหาในการบังคับกฎหมายซึ่งจะได้อธิบายต่อไป เป็นลำดับดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สำหรับหลักการและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันปราบปรามการทรมานและการทำให้บุคคลสูญหายนั้นมีหลักการที่สำคัญโดยผู้ศึกษาจะได้กล่าวอธิบายถึงสาระสำคัญของหลักการตามลำดับดังนี้

หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมนั้นเป็นคำที่มาจากภาษาอังกฤษคำว่า “The Rule of Law” ซึ่งใน Black’s Law Dictionary ได้ให้ความหมายไว้ว่า “A substantive Legal Principle” ซึ่งหมายถึง หลักกฎหมายที่มีความสำคัญยิ่ง และในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “หลักพื้นฐานของกฎหมาย (อรรถพล ไชยสว่าง, 2557) จากความหมายที่ปรากฏดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลักนิติธรรมเป็นหลักที่มีความสำคัญยิ่งในการใช้กฎหมายและยังเป็นหลักพื้นฐานที่กฎหมายทุกฉบับจะต้องมีหลักนิติธรรมสอดแทรกเข้าไป เพื่อให้การใช้และตีความกฎหมายนั้นเกิดความถูกต้องเป็นธรรม อย่างไรก็ตามการให้ความหมายในลักษณะนี้ก็ยังคงกว้างมากเกินไป ทำให้ไม่อาจจะเห็นเป็นรูปธรรมได้ จึงมีนักปราชญ์ทางกฎหมายได้สกัดหลักหรือสาระสำคัญของหลักนิติ

ธรรมนี้ให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น นักกฎหมายชาวอังกฤษ ศาสตราจารย์ A.V. Dicey โดยอธิบายสาระสำคัญของหลักนิติธรรมว่าจะต้องประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ อันได้แก่

1. บุคคลต้องไม่ถูกลงโทษ หรือกระทำความผิดต่อร่างกายหรือทรัพย์สินของตน เว้นแต่จะได้กระทำการอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายซึ่งกฎหมายนั้นได้บัญญัติขึ้นโดยกระบวนการอันชอบธรรม และถูกฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมให้ศาลเป็นผู้ตัดสินข้อพิพาท

2. ไม่มีผู้ใดในแผ่นดินอยู่เหนือกฎหมาย ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีชาติกำเนิด หรือฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมใน

ระดับใดก็ตาม หากมีการกระทำผิดต้องถูกพิจารณาและลงโทษภายใต้กฎหมายเดียวกันและมีมาตรฐานอย่างเดียวกัน

3. บุคคลทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองในฐานะความเป็นมนุษย์ โดยบุคคลมีสิทธิเสรีภาพตามกรอบของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐ

จากหลักการสำคัญทั้งสามประการที่ศาสตราจารย์ A.V. Dicey ได้อธิบายจะเห็นได้ว่า หลักนิติธรรม เป็นหลักสำคัญในการตรากฎหมายทั้งหลายรวมถึงการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งการใช้อำนาจตามอำเภอใจหรือการกระทำที่มีชอบด้วยกฎหมายหรือกฎหมายไม่ได้บัญญัติให้อำนาจไว้อย่างชัดเจนว่าให้กระทำได้ การกระทำเหล่านี้ย่อมไม่อาจจะกระทำได้ ดังนั้น การทรมานบุคคลอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งการรับสารภาพ ย่อมเป็นการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม และการฝ่าฝืนหลักนิติธรรมนั้นย่อมเป็นการกระทำซึ่งไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วยนั่นเอง

หลักไม่มี ความผิด ไม่มีโทษ โดยปราศจากกฎหมาย

หลักการหรือแนวคิดภายใต้ “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยปราศจากกฎหมาย” เป็นหัวใจสำคัญในการใช้กฎหมายอาญาซึ่งมาจากหลักในภาษาลาติน Nullum crimen, Nulla poena sine lege (คณิต ฌนกร, 2560) หลักการดังกล่าวแปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า No crime, No punishment without law จึงเป็นหลักที่ว่า ไม่มีความผิดไม่มีโทษ โดยปราศจากกฎหมาย การกระทำที่ฝ่าฝืนหลักนี้ย่อมไม่มีผลในทางกฎหมายหรือเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ หากไม่มีกฎหมายบทบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิด การกระทำดังเช่นนั้นย่อมไม่มีความผิด รวมทั้งการที่มีกฎหมายประกาศยกเลิกความผิดนั้นว่าไม่มีความผิดอีกแล้ว การกระทำเช่นนั้นก็ไม่เป็นความผิดอีกต่อไปเพราะกฎหมายจะใช้บังคับกับการกระทำที่เป็นความผิดตามกฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้กฎหมายก็จะมีผลย้อนหลังในกรณีที่เป็นโทษอีกด้วย แต่สำหรับกฎหมายอาญาสามารถย้อนหลังในกรณีที่เป็นคุณได้ (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2562) รวมถึงไม่อาจจะนำจารีตประเพณีมาใช้เพื่อให้เกิดโทษแก่บุคคลได้ เพราะจารีตประเพณีมิได้มีการกำหนดความผิดและบทลงโทษอย่างชัดเจนไว้เช่นกฎหมาย ดังนั้น การกระทำใดซึ่งกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ ก็จะลงโทษบุคคลนั้นในทางใด ๆ ไม่ได้

หลักกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย

หลักทฤษฎีของกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมายนั้นมีนักกฎหมายบางท่านเรียกหลักทฤษฎีนี้ว่าหลักหลักศุนิติกระบวนการ แท้จริงแล้วก็คือ หลัก DUE PROCESS OF LAW โดยหลักการของทฤษฎีทางกฎหมายนี้ เป็นหลักที่ให้การดำเนินงานของทุกฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนทางกฎหมายอย่างเคร่งครัดในทุกขั้นตอนและหากไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด การกระทำเช่นนั้นย่อมมิชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้แล้วการปฏิบัตินั้นจะต้องเป็นมาตรฐานเดียวกันโดยจะเลือกปฏิบัติไม่ได้ หลักทฤษฎีนี้จึงเป็นหลักสำคัญที่จะใช้เพื่อควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง ไม่มีการใช้อำนาจตามอำเภอใจ อันเป็นไปตามกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมายนั่นเอง (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 2554)

หลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญที่ทุกรัฐหรือทุกประเทศ ต้องให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน สิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองโดยปฏิญญาสากลแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) โดยมีหลักการสำคัญที่กล่าวถึงลักษณะของสิทธิมนุษยชนไว้ว่า สิทธิมนุษยชนนั้นมีการยอมรับศักดิ์ศรีตั้งแต่กำเนิด เป็นสิทธิซึ่งมีเสมอกันทุกคนและไม่อาจโอนให้แก่กันได้ ซึ่งสิทธินี้เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพของโลก การเพิกเฉย ละเลยและดูหมิ่นเหยียดหยามสิทธิมนุษยชน จะก่อให้เกิดการกระทำอันป่าเถื่อนโหดร้ายทารุณซึ่งถือเป็นการละเมิดมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างร้ายแรง มนุษย์ทุกคนควรมีเสรีภาพในการพูด ในการคิด รวมทั้งมีเสรีภาพจากความหวาดกลัวและความต้องการด้วยเหตุที่เป็นสิ่งจำเป็น สิทธิมนุษยชนจึงควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรมให้สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคล และในความเสมอกันแห่งสิทธิของทุกเพศวัย

สำหรับหลักการที่มีความสำคัญในทางกฎหมายซึ่งมีความเกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการทำให้บุคคลสูญหาย อาทิเช่น ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต มีเสรีภาพและมีความมั่นคงแห่งบุคคล บุคคลใด ๆ จะถูกทรมาน หรือถูกปฏิบัติหรือลงโทษอันโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ ทุกคนต้องมีความเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่มีอิสระและไม่ลำเอียงในการจะพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญาใด ๆ ต่อตน ทุกคนมีสิทธิได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสมจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐสำหรับการกระทำอันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย บุคคลใดจะถูกจับกุมคุมขังหรือถูกเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้ (สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2564)

หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นการทารุณกรรมโหดร้ายหรือเป็นการย่ำยีบุคคล และการทำให้บุคคลต้องสูญหายนั้น สามารถจะกล่าวอธิบายเป็นลำดับได้ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่มีหลักการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชน รัฐธรรมนูญซึ่งใช้บังคับในปัจจุบัน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหายปรากฏอยู่ อันได้แก่ บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับกุมคุมขังบุคคลใด ๆ จะกระทำมิได้เว้นแต่จะมีคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และการค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใด ๆ อันกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกาย จะกระทำมิได้เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการอันโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ โดยในคดีอาญาให้พึงสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และตรานใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดแล้วมิได้ และการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น จะให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการหลบหนี อีกทั้งการจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองก็กระทำมิได้ เหล่านี้จะเห็นได้ว่าหลักกฎหมายในรัฐธรรมนูญที่กล่าวมานั้นล้วนแล้วแต่เป็นหลักในการป้องกันและปราบปรามการกระทำให้บุคคลสูญหายนั่นเอง

ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายว่าด้วยความรับผิดและโทษ ซึ่งได้วางหลักในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอันเป็นการทารุณกรรมหรือการกระทำที่บุคคลสูญหายไว้ว่าเป็นความผิดเช่นกัน ดังปรากฏเป็นความผิดในฐานต่าง ๆ อาทิเช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยทารุณโหดร้าย ตามมาตรา 289 (5) ความผิดฐานทำร้ายร่างกายอันทำให้ได้รับอันตรายแก่กายและจิต ตามมาตรา 295 ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นอันเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายสาหัส ตามมาตรา 297 ความผิดต่อสิทธิเสรีภาพ ความผิดฐานกักขังหรือหน่วงเหนี่ยว ตามมาตรา 309 หรือ มาตรา 310 แล้วแต่กรณี เป็นต้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยขั้นตอนในการดำเนินการเพื่อบังคับให้เป็นไปตามความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้ โดยผ่านขั้นตอนกระบวนการตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ ทั้งนี้ เพื่อจะนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย เช่น กระบวนการขั้นตอนการร้องทุกข์ กล่าวโทษ การฟ้องคดี การพิจารณาคดี เหล่านี้ล้วนมีกฎหมายวิธีสบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ ซึ่งหากพบว่ากระบวนการหรือขั้นตอนใดเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย กระบวนการนั้นอาจจะถูกปฏิเสธมีผลให้ทำให้ไม่อาจนำข้อเท็จจริงที่ได้รับจากกระบวนการนั้นมาใช้ประกอบการพิจารณาในคดีได้ เช่น กระบวนการหรือขั้นตอนในการแสวงหาพยานหลักฐาน หรือการได้มาซึ่งพยานหลักฐาน อันมีหลักกฎหมายที่สำคัญปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคลซึ่งน่าจะพินิจได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวงหรือโดยมิชอบประการอื่นและให้สืบตามบท บัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นอันว่าด้วยการสืบพยาน เป็นต้น

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 เป็นกฎหมายเฉพาะที่ตราออกมาเพื่อคุ้มครองประชาชนไม่ให้เกิดการละเมิดต่อชีวิตและร่างกายของประชาชน โดยการกระทำความผิดจากการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจของรัฐ อันถือเป็นการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ ในการเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพหรือให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน จากการกระทำอันเป็นการทรมาน การทารุณกรรมหรือการปฏิบัติอันเป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยกฎหมายนี้มีเจตนารมณ์เพื่อยกระดับ พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนพื้นฐานของประเทศไทย จึงเห็นสมควรกำหนดฐานความผิด กำหนดมาตรการป้องกันและปราบปราม และกำหนดมาตรการเยียวยาผู้เสียหาย ตลอดจนมาตรการอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการบังคับให้หายสาบสูญ (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2566)

อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี

อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment : CAT) อนุสัญญานี้เป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีความสำคัญอย่างมากในการถือกำเนิดของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำบุคคลสูญหาย พ.ศ.2565 ซึ่งกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นการตรากฎหมายเพื่อนุติการที่จะนำหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศมาใช้บังคับในราชอาณาจักรของตนเอง ซึ่งหลายบทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีการนำหลักในอนุสัญญานี้มาใช้ดังมีสาระสำคัญที่จะ

นำมากล่าวบางส่วนที่เห็นว่าสำคัญดังนี้ (เทิดสยาม บุญยะเสนา, 2561) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประทุษร้ายหรือการลงโทษอื่น ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี มีบทบัญญัติ 37 ข้อโดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. วัตถุประสงค์เพื่อระงับยับยั้งการกระทำใด ๆ อันเป็นการทรมานและทารุณกรรมในทุกรูปแบบ ทุกสถานการณ์ โดยให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการต่อต้านการทรมานขึ้น เพื่อดูแลไม่ให้เกิดการกระทำที่เป็นการทรมานในรัฐภาคี และให้รัฐภาคีออกมาตรการทางกฎหมายหรือมาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำทารุณในประเทศตน

2. กำหนดให้การทรมานเป็นสิ่งต้องห้าม แม้ว่าการประกาศภาวะฉุกเฉินภาวะสงคราม หรือปัจจัยคุกคามภายนอก รวมทั้งคำสั่งการของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐก็ไม่ถือเป็นข้อยกเว้นให้มีการทรมานได้

3. ห้ามมิให้ดำเนินการการส่งผู้ลี้ภัยและบุคคลอื่น ๆ กลับประเทศในฐานะผู้ร้ายข้ามแดน หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเขาผู้นั้นจะต้องถูกส่งกลับไปทรมาน และให้รัฐผู้ส่งนำข้อมูลด้านสิทธิมนุษยชนของรัฐผู้ร้องขอนั้นมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจในการส่งผู้ร้ายข้ามแดนด้วย

4. กำหนดให้รัฐภาคีสมาชิกบัญญัติให้การทำการทรมานเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และมีการลงโทษที่เหมาะสม รวมทั้งให้รัฐภาคีมีเขตอำนาจศาลในการดำเนินคดีฐานการทรมาน ทั้งในเรื่องการสอบสวนและฟ้องร้องดำเนินคดี รวมทั้งให้มีการส่งเป็นผู้ร้ายข้ามแดนในกรณีได้รับการร้องขอ และต้องให้ความร่วมมือในการสืบสวนสอบสวนคดีทั้งในกระบวนการทางแพ่งและทางอาญา

5. กำหนดให้รัฐภาคีมีพันธกรณีในการฝึกอบรมและให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร เพื่อป้องกันการกระทำทารุณ และติดตามตรวจสอบการจับกุม คุมขังต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในเขตอำนาจ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำทารุณเกิดขึ้น

6. กำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งเป็นผู้ถูกทรมานให้มีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีโดยรัฐจะต้องเร่งให้มีการสอบสวนและดำเนินคดีดังกล่าว และหากพิสูจน์ว่าเป็นความจริง ผู้เสียหายย่อมได้รับค่าชดเชยอย่างเต็มที่

7. ห้ามรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการกระทำอันถือเป็นการทรมาน และห้ามการกระทำซึ่งแม้จะไม่ถือว่าการทรมาน แต่ถือเป็นการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ถือเป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สาระสำคัญที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นนั้นเป็นหลักกฎหมายที่ปรากฏในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ.2565 ทั้งสิ้น

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ หรือ International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (CED) แม้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่ได้ทำการลงนามให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศฉบับนี้ แต่หลักการในอนุสัญญานี้ก็มีปรากฏในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 เช่น มีการกำหนดในมาตรา 7 ที่กล่าวถึงความผิดฐานกระทำทำให้บุคคลสูญหาย เป็นต้น (เฟลินดา ตันรังสรรค์, 2558) อย่างไรก็ตามอนุสัญญาดังกล่าวมีสาระสำคัญดังนี้

อนุสัญญาคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ได้กำหนดบทนิยามของคำว่า “การหายสาบสูญโดยถูกบังคับ” ให้หมายถึง การจับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือการกระทำในรูปแบบใด ๆ ก็ตาม que ถือเป็นการลิดรอนเสรีภาพโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งดำเนินการโดยได้รับการอนุญาต การสนับสนุน หรือการยอมรับโดยปริยายของรัฐ ตามมาด้วยการปฏิเสธที่จะยอมรับว่าได้มีการลิดรอนเสรีภาพ หรือปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ ซึ่งส่งผลให้บุคคลดังกล่าวตกอยู่ภายนอกการคุ้มครองของกฎหมาย และคำ

ว่า “เหยื่อ” หมายถึง บุคคลที่หายสาบสูญและบุคคลที่ได้รับความทรมานจากภัยอันเป็นผลโดยตรงของการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ นอกจากนี้ยังมีการกำหนดสิทธิของเหยื่อไว้หลายประการอาทิเช่น สิทธิในอันที่จะรู้ความจริงเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ความคืบหน้าเกี่ยวกับเหตุการณ์และผลจากการสืบสวนคดีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งชะตากรรมของบุคคลที่หายสาบสูญ ตลอดจนสิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนอย่างยุติธรรมเพียงพอและโดยพลัน โดยสิทธิในการที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายนั้นจะต้องครอบคลุมความเสียหายทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ได้แก่ การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม การฟื้นฟู และการทำให้พอใจ รวมถึงการคืนศักดิ์ศรีและชื่อเสียง ตลอดจนการวางมาตรการหรือมีหลักประกันว่าจะไม่ให้เกิดเหตุเช่นนั้นขึ้นอีก เป็นต้น

จากหลักการแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า หลักการเกี่ยวกับหลักนิติธรรม (The Rule of Law) และหลักกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย (DUE PROCESS OF LAW) สำคัญอย่างยิ่งซึ่งนำมาอยู่หลักในการใช้บังคับกฎหมายทุกฉบับเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่สังคมและหลักทั้งสองประการนี้ ก็ยังนำมาสู่หลักกฎหมายอื่น ๆ เช่น หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยปราศจากกฎหมาย แต่สำหรับกฎหมายที่มีความสำคัญที่สุดในการวางหลักคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนก็คงไม่พ้นรัฐธรรมนูญซึ่งวางหลักการสำคัญในการไม่ให้เกิดการกระทำอันเป็นการทารุณ หรือกระทำความร้ายที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชน แต่อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญไม่ได้มีบทลงโทษที่ชัดเจนจึงต้องอาศัยกฎหมายลักษณะอื่น ๆ เพื่อกำหนดบทลงโทษ ซึ่งประเทศไทยได้ออกกฎหมายเฉพาะมาเพื่อบังคับโทษและอนุวัติการให้เป็นไปตามข้อผูกพันในกฎหมายระหว่างประเทศที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยจากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 พบว่ามีบทบัญญัติบางมาตราที่ไม่ได้สอดคล้องกับอนุสัญญา และมีปัญหาในการบังคับใช้ที่บางบทบัญญัติมาตรานั้นไม่อาจจะทำให้เกิดผลและประสิทธิภาพได้อย่างแท้จริง ดังจะได้กล่าวในสรุปผลการศึกษาดังนี้

1. ความไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศซึ่งพบว่า การกำหนดองค์ประกอบและนิยามความผิดฐานกระทำความทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหายโดยเฉพาะกรณีที่ผู้กระทำการที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความสอดคล้องกับอนุสัญญาทั้งสองฉบับ และเพิ่มความชัดเจนในบทนิยามศัพท์เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น ความผิดเกี่ยวกับการทรมาน มาตรา 5

2. การกำหนดให้การนิรโทษกรรมสำหรับการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามและให้บุคคลสูญหายนั้นไม่สามารถกระทำได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิษณุภาค คงสภาพกุล เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565.

3. การกำหนดความชัดเจนให้มีบทตัดพยานไม่รับฟังคำให้การหรือข้อมูลอื่นใดโดยเด็ดขาด จากการทรมาน การกระทำการที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการกระทำทำให้บุคคลสูญหายเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีโดยเฉพาะในคดีอาญา

4. กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับอายุความในการดำเนินคดีในการกระทำความผิดฐานทรมาน และการกระทำทำให้บุคคลสูญหายให้สอดคล้องกับอนุสัญญาและมาตรฐานสากลในเรื่องดังกล่าวที่มีกำหนดให้เกิดความสอดคล้องซึ่งได้ระบุไม่ควรมีอายุความในการดำเนินคดีทั้งสามฐานความผิดที่ได้กล่าวมาแล้ว

5. บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนนั้นในมาตรา 22 และมาตรา 23 การในการดำเนินการแจ้งและบันทึกภาพในการจับกุมหรือการสอบสวนควรนำไปให้เกิดความเหมาะสมและหากมีเหตุจำเป็นควรจะต้องพิจารณาเหตุจำเป็นตามความเหมาะสมนั้น ๆ

อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาและเชื่อมโยงถึงกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่มีการศึกษาที่ผ่านมาโดยจะกล่าวอภิปรายเป็นประเด็น ดังนี้

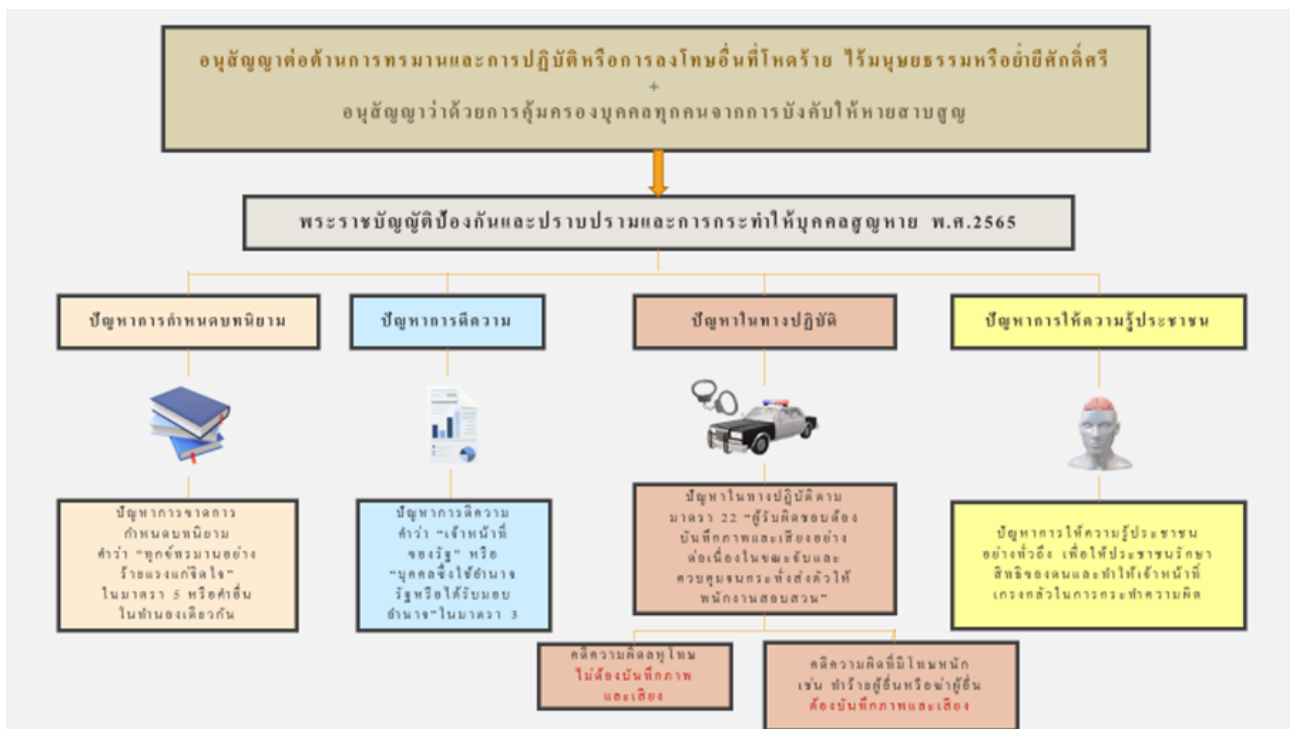
1. ประเด็นความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติ ปัญหาเกี่ยวกับความชัดเจนในบทบัญญัติย่อมก่อให้เกิดปัญหาข้อสงสัยในการตีความกฎหมายเพื่อการใช้บังคับ กล่าวคือ ในบางมาตราที่ปรากฏในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญนุญ พ.ศ. 2565 ไม่มีการนิยามศัพท์บางคำที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นองค์ประกอบความผิดของฐานความผิดนั้น ตัวอย่าง มาตรา 5 “ความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงแก่ร่างกายหรือจิตใจ” คำว่าอย่างร้ายแรงนั้นพิจารณาจากหลักเกณฑ์อะไร หากได้รับความทุกข์ทรมานแต่ไม่ร้ายแรงจะมีความผิดฐานนี้หรือไม่ จะเห็นได้ว่าคำว่าทรมานนี้ ก็แสดงถึงอาการเจ็บปวดทางร่างกายและจิตใจอย่างร้ายแรงแล้ว เป็นต้น ดังนี้ ควรใช้มาตรฐานใดในการตัดสินใจว่าร้ายแรง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในอนาคตสำหรับการตีความและการบังคับใช้กฎหมาย

2. ประเด็นปัญหาบทบัญญัติเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติตาม ในตามมาตรา 22 และมาตรา 23 กล่าวคือ ในการควบคุมตัวผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหา นั้น กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่จับกุมและควบคุมตัว จนกระทั่งส่งตัวให้พนักงานสอบสวนหรือจนกระทั่งปล่อยตัวบุคคลดังกล่าวไป ในทางปฏิบัติมักเกิดปัญหาว่า การบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่องนั้นต้องต่อเนื่องมากน้อยเพียงใด และหากเป็นกรณีการควบคุมตัวเพื่อส่งตัวข้ามจังหวัดจะต้องดำเนินการอย่างไรจึงจะถือว่าการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยชอบตามกฎหมายนี้ นอกจากนี้ในกฎหมายฉบับนี้ได้มีการกำหนดอย่างชัดเจนว่า การดำเนินการตามกฎหมายฉบับนี้กำหนดไว้ในมาตรา 22 และ มาตรา 23 นั้น จะต้องกระทำกับความผิดฐานใดบ้าง ซึ่งเป็นปัญหาอย่างมากในทางปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากบางฐานหรือบางลักษณะความผิดอาจไม่เหมาะสม หรือก่อให้เกิดความยุ่งยากเกินสมควรแก่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

3. ประเด็นปัญหาบทบัญญัติไม่ได้กำหนดบทลงโทษไว้ ในมาตรา 22 และมาตรา 23 มีบทบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องปฏิบัติ อย่อย่างไรก็ตาม ในพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้มีการบัญญัติถึงบทลงโทษไว้ ซึ่งอาจจะเกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในกรณีที่มีการละเลยในการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติ เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามและการกระทำให้นุญนุญ พ.ศ.2565 เป็นพระราชบัญญัติที่มุ่งเน้นในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญโดยเฉพาะการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่จะทำการจับกุม สอบสวน เพื่อให้กระบวนการดังกล่าวเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายจึงมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกัน ปราบปรามและเยียวยาความเสียหาย โดยมีหลักการใหม่ที่สำคัญซึ่งไม่เคยมีปรากฏในกฎหมายไทยฉบับใดมาก่อนที่จะต้องให้มีการแจ้งการจับกุมและทำการบันทึกภาพบันทึกเสียงในการจับกุมและรายงานการจับกุมให้หน่วยงานรัฐได้เข้ามาตรวจสอบการจับกุมการสอบสวน แต่อย่างไรก็ตามหลักการนี้ถือเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้กระทำการโดยสุจริตพอสมควร เนื่องจากการปฏิบัติงานในบางลักษณะฐานความผิดไม่เหมาะสมหรืออาจมีความยากลำบากเกินสมควรในการต้องบันทึกภาพและเสียงตลอดเวลา ทำให้ควรมีการวางหลักเกณฑ์หรือข้อกำหนดที่ชัดเจนเพื่อแยกฐานความผิดที่จำเป็นในการบันทึกภาพและเสียง เช่น ความผิดในการทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายร่างกายอันมีโทษปรับ และหรือ โทษจำคุก ออกจากแนวปฏิบัติสำหรับการดำเนินการบางฐานความผิดที่ไม่จำเป็น เช่น ในความผิดลหุโทษ หรืออาจกำหนดให้บางขั้นตอนที่ไม่จำเป็นให้สามารถงดการบันทึกภาพได้ อาทิ การควบคุมตัวผู้ต้องหาซึ่งต้องเดินทางไกลหลายชั่วโมงในการส่งตัวผู้ต้องหาข้ามจังหวัด เป็นต้น

ภาพที่ 1 อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี

สรุปและเสนอแนะ

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำที่บุคคลสูญหาย พ.ศ.2565 เป็นกฎหมายที่มีความสอดคล้องต่อแนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายที่สำคัญ เช่น หลักนิติธรรม ซึ่งมุ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิในเนื้อตัวร่างกายไม่ให้ถูกระทำการทรมาน การกระทำร้าย การกระทำทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือทำให้สูญหาย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยเห็นว่า การบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ ปรากฏปัญหาอยู่หลายประการ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับบทนิยามของกฎหมายที่ขาดความชัดเจน การตีความกฎหมาย ปัญหาในทางปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ปัญหาบทบัญญัติที่ขาดสภาพบังคับเกี่ยวกับมาตรการป้องกันคุ้มครองสิทธิ ตลอดจนปัญหาความรู้ความเข้าใจของหน่วยงานและประชาชน ผู้ศึกษาจึงได้สรุปข้อเสนอดังต่อไปนี้ ประการแรก รัฐควรแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทนิยามศัพท์กฎหมายให้มีความชัดเจนรัดกุม เพื่อลดปัญหาในการตีความกฎหมาย เช่น บทนิยามในมาตรา 5 ที่เกิดความคลุมเครือในการพิจารณาคำว่า “ความทรมานอย่างร้ายแรง” เป็นต้น ประการต่อมา รัฐควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 22 และมาตรา 23 ให้ชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้การปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นไปอย่างเหมาะสมและลดความยุ่งยากเกินสมควร เช่น การกำหนดให้การบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่องในขณะจับกุมตามมาตรา 22 นั้น ให้ใช้บังคับกับเฉพาะกรณีฐานความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงเท่านั้น เพราะฐานความผิดโทษหรือลักษณะของความผิดบางฐานอาจไม่เหมาะสมหรือเกิดความลำบากเกินสมควรในการบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่องในการจับกุม และประการสุดท้าย รัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้โดยทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนเข้าใจในสิทธิหน้าที่และปกป้องสิทธิของตนเอง อันจะส่งผลให้เกิดการใช้กฎหมายอย่างถูกต้องอีกทางหนึ่ง รวมถึงส่งผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเกรงกลัวต่อการละเมิดสิทธิของประชาชนด้วย

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2562). คำอธิบาย กฎหมายอาญา ภาค 1 เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 11 กรุงเทพมหานคร: บริษัทกรูสมายพับลิชชิง จำกัด
- คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2566). ความรู้ทางกฎหมายหลากหลายและเข้าใจง่าย ชุดที่ 17: พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นुकคคสุญหาย พ.ศ. 2565: แนวทางการตีความและการบังคับใช้” สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2567. เรียกใช้เมื่อ 28 เมษายน 2566 จาก <https://www.law.tu.ac.th/tulawinfographic17/>
- คณิต ณ นคร. (2560). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- ฐานเศรษฐกิจดิจิทัล. (2565). ฐานเศรษฐกิจ พาย้อนไทม์ไลน์ คดี "อดีต ผกก.โจ้" และ ลูกน้อง ร่วมกันใช้ถุงดำคลุม หัวเหยื่อในคดียาเสพติดจนเสียชีวิต. เรียกใช้เมื่อ 25 มกราคม 2567 จาก <https://www.thansettakij.com/general-news/527987>
- ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ. (2565). ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- เทิดสยาม บุญยะเสนา. (2561). อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT) กับคำพิพากษาฎีกาที่ 10915/2558. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2567 จาก <https://thamaaya.wordpress.com/2017/01/09/1455/>
- ไทยพีบีเอส. (2566). มติศาล 8 ต่อ 1 ตีตก พ.ร.ก. เลื่อนบังคับใช้ พ.ร.บ.อุ้มหายฯ. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/327937>
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2554). หลักนิติธรรม. วารสารยุติธรรมคู่ขนาน, 6(1), 7-8.
- พิชญาภัค คงสภาพรกุล. (2565). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามและการกระทำให้นुकคคสุญหาย พ.ศ.2565 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามและการกระทำให้นुकคคสุญหาย พ.ศ.2565. ใน การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เพลินตา ตันรังสรรค์. (2558). หลักการและสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามและการบังคับบุคคลให้สูญหาย พ.ศ. วารสารจุลนิติ, 12(2), 85-86.
- สถาบันปรีดี พนมยงค์. (2564). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2567 จาก <https://pridi.or.th/th/content/2021/09/841>
- อรรถพล ใหญ่สว่าง. (2557). หลักนิติธรรม. วารสารจุลนิติ, 11(1), 36-37.